

OP DE HOOGTE

Augustijns Centrum
de Boskapel

Juni 2008

“” ... bij tijd en wijle van mening verschillen zonder haat, alsof iemand het oneens was met zichzelf en juist door die schaars voorkomende onenigheid fleur geven aan de eensgezindheid van meestal ...” “
(Augustinus, *Belijdenissen*, IV,8,13,p.113)

Colofon :

Op de Hoogte is het bulletin van de Boskapelgemeenschap. Het biedt ruimte voor Boskapellers en andere bezoekers van de kapel om te schrijven of te lezen over zaken die de gemeenschap van de Boskapel of de kerkgemeenschap in het algemeen raken.

Ook geeft het informatie over vieringen in de kapel en andersoortige informatie over activiteiten die vanuit de Boskapel worden ondernomen.

Op de Hoogte verschijnt 10 maal per jaar.

Redactie:

Mechy Dolmans-van Oosterhout,

Gerard Willems (beiden eindredactie),

Chris Dijkhuis en Jan Garnier

e-mail : gerard.m.willems@planet.nl + mechy@xs4all.nl

Schoutstraat 23, 6525 XR Nijmegen 024 3554903

Lay-out en druk:

Helma Bertels, Myriam Devos, Hans Thoonen

(e-mail jgmthoonen@hetnet.nl)

Abonnementen:

Na schriftelijke aanmelding ontvangt u voor 9 euro een jaar lang *Op de Hoogte* thuis

Adres Boskapel:

Graafseweg 276

6532 ZV Nijmegen

tel/fax 024-3776968 bgg 024-3726610

homepage: www.boskapel.nl

e-mail: a.c.boskapel@wannadoo.nl

Postbank: 22.06.916, Rabobank: 15.78.32.856

t.n.v. Rector Boskapel

VOORWOORD

Dit nummer biedt een aantal bijdragen die qua inhoud nogal variëren. Ze reflecteren de uiteenlopende interesses van de schrijvers. De onderwerpen lopen uiteen van fascinatie voor het ongrijpbare van God en het oneindige, en zorgen voor de toekomst van de kerk, via een geboeidheid door liederen, tot een gegrepen zijn door Augustinus' spiritualiteit.

Zo schrijft Mechy Dolmans-van Oosterhout over verschillende soorten van spiritualiteit, van fascinatie voor eeuwenoude Godsbelevingen die de onze niet (meer) zijn, of geboeidheid door natuurreligies. Dit zoeken naar het heilige raakt, als het de behoefte aan zingeving weerspiegelt, zo schrijft ze, echter niet de kern. De kern waar God je overkomt speelt in dit soort fascinaties een ondergeschikte rol.

In deze tijd waarin Kerk en Ambt zo in het brandpunt staan is het misschien interessant eens terug te grijpen naar het verleden.

Rinus Bal vroeg de redactie een oud stuk uit de 70er jaren op te nemen dat hij vond passen in de lopende discussie: de rol van de vrouw in het ambt. Het stuk, een deelverslag van het Hollands Pastoraal Concilie, doet je je realiseren hoezeer de tijd in de Kerk stilstaat, of misschien beter, vernieuwingsgedachten de nek omdraait..

De Boskapelvieringen gedijen voor vele bezoekers door hun muzikale omlijsting. Behalve de 'eeuwige' hobo van Gerard Dierick en de instrumenten van andere musici zijn er natuurlijk de twee koren met hun eigen repertoire. De liederen die gezongen worden zijn wel eens onderwerp van discussie maar dan gaat het vrijwel nooit over de historische duiding van de teksten. Karel Peijnenborg doet dat wel in zijn artikel (in twee delen) over de tekst van het in de kapel veel gezongen *Jeroesjalaïem*. Een verrassende beschrijving wacht u.

De leesgroep houdt zich, zoals bekend, bezig met het lezen van romans en non-fictie, die in de kern gaan over levensbeschouwelijke zaken. De fascinatie in het besproken boek

(*Boetekleed* van Ian McEwan) was voor de groep in essentie het boete doen voor misstappen in ons leven. Wat is erger voor een talentvol auteur dan zijn kunstwerk (want dat zijn goede romans) vanwege een ernstige misstap niet te kunnen publiceren?

De zoveelste door sommigen erg gewaardeerde bijdrage van Chris Dijkhuis over Augustinus' *De Civitate Dei* completeert dit nummer te samen, natuurlijk, met de vaste rubrieken.

Gerard Willems en Mechy Dolmans – van Oosterhout

LITURGIEKALENDER

juni 2008

10e tot en met 14e zondag door het jaar

liturgische kleur: groen

tijd van de vieringen: half 11

Wanneer het tegen de zomer loopt, bekruipt ons meestal een verwachtingsvolle spanning. Iedereen wil even afstand nemen van zijn werk, de zon daagt uit tot luieren, gemaakte plannen om op reis en met vakantie te gaan krijgen binnenkort hun invulling. We gaan erop uit, even andere lucht, nieuwe indrukken, uitrusten. Het evangelie volgens Matteüs geeft een zending, een zegen, een opdracht mee voor onderweg. Wens elk huis, elk vakantieoord, elke camping, elk strand, stad of dorp vrede toe, want de mensen nemen overal hun sores, hun verdriet en hun pijn -hoe goed verborgen ook- mee. (Tekst: Midden onder u)

- zondag 8 juni, Matteüs 9, 9-13: Eten met tollenaars en zondaars
- zondag 15 juni, Matteüs 9, 36-10,8: Wat je meeneemt voor onderweg
- zondag 22 juni, Matteüs 10, 26-33: Niet bang zijn
- vrijdag 27 juni 14.00u: huwelijksinzegening van Sjef van Dongen en Wilma Uijl uit Wageningen (Treubstr. 6, 6702 BC)

- zondag 29 juni, Feestdag van Petrus en Paulus: Dragende krachten
- zondag 6 juli: AGAPEVIERING IN HET TEKEN VAN DE VAKANTIE

Koen van Rossum en Mieke Knops

Toelichting bij mededelingen en zegen

Horen *de mededelingen* ook al bij de liturgie? Volgens het boek *Liturgie maken* van Jan de Jongh (Meinema 1990) wel. De inzet voor allerlei vrijwilligerswerk, het steunen van bevrijdende acties, het geïnformeerd willen worden over wat er in de gemeenschap gaande is: dat alles is een daadwerkelijk antwoord op het Woord dat we ontvangen hebben. Liturgie die uitnodigt tot diakonie en vorming. Daarom behoren de mededelingen niet ergens in de marge, bv. aan het begin, nog voor de eigenlijke dienst begint. *De zegen* die ons aan het eind van de viering wordt meegegeven spreekt de wens uit dat wij ons in ons leven goed mogen ontwikkelen. Zegen is geluk toewensen, moed toebidden, volharding of troost schenken, vrede vragen over onszelf en de hele wereld. Bij elke zegening wordt de naam van God aangeropen. We vertrouwen in zijn krachtdadige aanwezigheid. Zijn naam wordt op ons gelegd als een kracht voor onderweg.

Hiermee ben ik aan het eind gekomen van mijn toelichtingen bij de verschillende onderdelen van de Eucharistie zoals we die in de Boskapel vieren. Ik begon er mee in februari 2007. Het was de bedoeling om aan te geven waarom we de dingen doen zoals we ze doen, welke beleving en diepte er achter zit. Het lijkt me goed om al deze bijdragen te bundelen tot een boekje. Dan heb je iets om op terug te grijpen én om over te dragen aan nieuwe voorgangers en kapelbezoekers.

Joost Koopmans

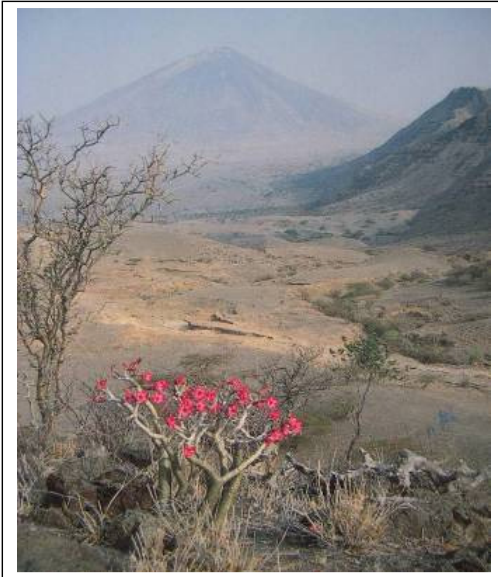
Tot slot nog enkele citaten van Martin Hoondert uit het tijdschrift *Vieren* (2008,1):

Als we het hebben over de schoonheid van de liturgie, dan doelen we op vele aspecten: het kerkgebouw en de muziek zijn mooi, de lector heeft een goede dictie en leest de bijbeltekst met zorg, de voorganger is helder en overtuigend in zijn gebaren. (...)

Schoonheid duidt op een zekere mate van kwaliteit. Zonder kwaliteit of vakmanschap (die we kunnen bereiken door vorming en training) geen schoonheid. (...) De hele gemeenschap, bestaande uit zoveel verschillende mensen, laat zich door de schoonheid van de liturgie 'vervoeren' en voor het aangezicht van God zijn zij allen één.

FASCINATIE DOOR HET ONEINDIGE EN VERLANGEN NAAR GOD

“Het Oneindige kan geen object zijn. Denken over het Oneindige is geen gewoon objectief denken, het is méér dan denken, het Oneindige overkomt je.”

(naar Emmanuel Levinas)

Tanzania, Rift vallei, met Berg van God van de Maasai op de achtergrond

Zondag van de Drie-ene God, 18 mei. “Feest om God” noemde Joost het thema van de viering en de overweging van die dag. “Alles wat ooit over God is opgeschreven, vindt zijn oorsprong in ervaringen van mensen. Deze ervaringen zijn geschenken van God en het grootste geschenk aan ons is Jezus! Dus alle reden om “feest om God” te vieren, blij te zijn dat Hij/Zij er is! Altijd zullen mensen blijven zoeken of verlangen naar God.”

Zelf was ik pas 23 jaar toen ik Simon, mijn petekind ten doop hield. Hij groeide op in een katholiek gezin met nog 3 andere kinderen, deed zijn eerste communie en werd gevormd. Jarenlang zong hij enthousiast in het jongerenkoor in zijn parochie. Hij ontmoette er de al even enthousiaste Petra. Ze trouwden, ook voor de kerk, kregen 2 kinderen die inmiddels zelf in de “jongerenkoor-leeftijd” zijn, maar er niet in zingen!

Laatst kreeg ik een brief van Simon. Eén passage trof me vooral:

“Petra is volop bezig met spiritualiteit en heeft zich erg gespecialiseerd in oude godinnen. Ze heeft cursussen op dat gebied gevolgd en geeft nu zelf ook workshops, tot in Engeland toe! Ik zelf (*Simon*) ben anderhalf jaar geleden begonnen aan een druïdentraining. Ik bestudeer nu de oude Keltische natuurreligie. Erg interessant allemaal. We houden er erg van om, vooral in Engeland, oude energie- en krachtplekken (steencirkels, grafheuvels e.d.) te bezoeken. In het kader van mijn studie in de natuurreligies ben ik in oktober j.l. naar Ierland geweest op pelgrimstocht en was daar erg van onder de indruk. Ierland heeft, misschien nog wel meer dan Engeland, heel veel mooie, mystieke landschappen!”

Altijd zullen mensen blijven zoeken en verlangen naar het Oneindige, naar God. In ons overbevolkte Nederland met weinig overgebleven natuur, met een chronisch tekort aan stilte en nachtelijk donker, zijn de mensen ook nog eens ten prooi zijn gevallen aan overconsumptie en overdreven aandacht voor jong-, succesvol- en volmaakt zijn. Waar kan dan de gedachte aan het Oneindige je nog overkomen? De christelijke feestdagen zijn voornamelijk overgenomen, ingevuld en gebanaliseerd door de commercie. Waar vind je God nog? De Kerk, waarvan maar al te vaak, vooral de menselijke tekorten en eigenaardigheden uitvergroot naar buiten komen, is voor velen lang niet meer de aangewezen plek daarvoor.

Ik hoor u zeggen: “Je kunt God toch ervaren in de mensen die zich het lot aantrekken van armen en minderbedeelden en van mensen die aan de kant van de maatschappij ten onder dreigen te gaan”. Ja, dat is zeker waar, maar dat is naar mijn idee niet genoeg. Wat misschien soms te weinig nadruk krijgt is nu juist dat “weidse, ongerepte mystieke landschap” waar God je overkomt! Rond de feestdagen en ook tijdens andere gewone

zondagen wordt in de kerk overvloedig aandacht gevraagd voor goede doelen. Dat is een taak van de kerk, maar niet specifiek voor de kerk! Ook buiten de kerk en in de media wordt immers een beroep gedaan op je geweten en je portemonnee. Bij verjaardagen of jubilea vragen vrienden en kennissen steeds vaker geld voor goede doelen in plaats van cadeaus.

Vandaag 1 juni doen 8 Boskapellertjes hun eerste communie. Hoe houden we deze kinderen ook voor de toekomst bij de kerk? Ze moeten uiteindelijk in de kerk iets unieks vinden, wat elders in de maatschappij moeilijk voorhanden is. Anders gaan ze net als Simon en Petra dat bijzondere, het Heilige zoeken bij oude godinnen of in natuurreligies als die van de oude Kelten met hun druïden als priesters. In Matt.26, 6-12, wordt beschreven hoe de leerlingen van Jezus verontwaardigd zijn over een vrouw die dure balsem over Jezus hoofd uitgiet, terwijl het geld daarvoor naar hun mening beter besteed had kunnen worden aan de armen. Jezus zegt hun dan “armen hebt ge altijd in uw midden, maar mij niet”. Behalve dat Jezus opkomt voor de minsten van de zijnen, heeft hij ook waardering voor schijnbaar verspillende luxe, waarmee hij ook zelf verwend wilde worden! Ook in onze wereld waar de ellende voor het oprapen ligt en zoveel nuttigs en goeds te doen valt, is het zoeken en verlangen van mensen naar het Oneindige, naar God, geen overbodige luxe te noemen.

Mechy Dolmans-van Oosterhout.

EEN STUKJE KERKHISTORIE IN NEDERLAND

*Conclusies van het Hollandse Pastoraal Concilie (1968 – 1970)
onder voorzitterschap van alle bisschoppen*

*Bron: Rome, IDOC international, no. 16 (Ed. Seuil, 15 jan. 1970,
82 blz.)*

(Voor deze bijdrage is uiteraard gekozen voor de oorspronkelijk Nederlandse tekst, gepubliceerd in: Vijfde plenaire vergadering, De religieuzen en de ambtsbediening. Uitg. Katholieke Archief, Amersfoort, 1970, blz. 129-131.)

3. De vrouwelijke ambtsdrager

Op verschillende punten zullen zo snel mogelijk bestaande grenzen doorbroken dienen te worden. Ruimte scheppen voor de mogelijkheid van vrouwelijke ambtsdragers lijkt ons hier een zeer urgente zaak.

In de eerste periode van het christendom hebben vrouwen duidelijk verschillende vormen van ambt en van dienst uitgeoefend: als diacones, weduwe, in allerlei arbeid van liturgische, pastorale en diaconale aard. Sindsdien werd eeuw na eeuw als een vanzelfsprekendheid doorgegeven: alleen een man kan priester gewijd worden (C.I.C., 968, 1). In deze vanzelfsprekendheid speelden een groot aantal dingen mee. Zo werd de gehele seksualiteit vaak beschouwd als een louter lichamelijk gegeven dat vooral de vrouw bepaalde; haar lichamelijke verschijning en haar cyclus werden beschouwd als strijdig met het heilige en als ritueel onrein; er was een associatie met de rol van de priesteressen in de diverse religies; 'voorgaan' 'regeren' stond voorop bij het ambt en werd als typisch mannelijk beschouwd, tegenover het dienen, dulden, volgen dat eigen zou zijn aan de vrouw. Ook beriep men zich op 'goddelijk recht': Jezus zelf koos twaalf mannen uit; alleen de mannelijke priester kan 'alter Christus' zijn, als bruidegom staande tegenover de bruid, de kerk.

Precies op al deze punten nu is in de laatste tientallen jaren een verschuiving op gang gekomen, zo sterk dat er eigenlijk geen fundament meer is voor de vanzelfsprekend geachte stelling: alleen een man kan priester zijn.

Zonder op alle genoemde punten te willen ingaan, zouden we vooral willen wijzen op geheel de maatschappelijke ontwikkeling in dezen en op de hier van belang zijnde herbezinning met betrekking tot het wezen van de kerk zelf.

Eerst het geheel van de maatschappelijke ontwikkeling in dezen. Gesteund door menswetenschappen, door antropologie en door ervaring, is het hele zicht op de menselijke seksualiteit en op de plaats van de vrouw anders aan het worden. Bestaande factoren van cultuur, milieu, situatie, vaststaande rolverwachting worden doorbroken. Allerlei beroepen en maatschappelijke situaties, te beginnen bij het gezin, krijgen een gevarieerder aanzien, doordat ze door mannen én vrouwen samen vorm krijgen. Juist de samenwerking wordt als verrijkend ervaren. In deze context zou het de kerk bepaald geloofwaardiger maken in haar doen en verschijnen, als ze aansloot bij wat maatschappelijk op gang is gekomen en als ze een beroep zou doen op de verantwoordelijkheid van de vrouw over de hele lijn, zonder bij voorbaat vast te stellen, voor welke taak ze wel en voor welke ze niet geschikt zou zijn. Gaat de kerk hier niet toe over, dan zal ze meer en meer geassocieerd worden met geheel het pakket van achterhaalde zaken zoals we die boven aanstipten. Binnen een humane mannelijk-vrouwelijke wereld zal ze meer en meer gaan verschijnen als een archaisch getto.

Op een beslissende wijze komt hier dan nog de herbezinning bij op het wezen van de kerk. Bij 'kerk' is alle nadruk komen te liggen op de basis: het hele volk Gods onderweg. Het hele volk draagt verantwoordelijkheid en ambten en diensten worden gezien als dienst aan dit volk. Het valt niet in te zien, waarom die bijzondere opdracht tot dienst (tijdelijk of voor het hele leven) zich zou moeten beperken tot het mannelijk geslacht.

De verantwoordelijkheid van allen mag, wat functies en ambten betreft, niet op een dergelijke eenzijdige manier gekanaliseerd worden. Bovendien moeten de gelijkwaardigheid en het partnership zoals die in het volk Gods zelf aanwezig dienen te zijn ook doorkomen tot de structuren. In Christus is 'man noch vrouw' (Gal.), maar de kerkorde drukt dit helemaal niet uit. Ambt is dienst, voorlopige en plooibare dienst, en ook die grondwaarheid (zie Vaticanum II) wordt verduisterd door de starheid wat betreft de man-vrouw-verhouding bij het kerkelijke ambt. In vele andere christelijke kerken heeft dit alles al eerder geklonken en in een groeiend aantal reformatorische kerken is men bezig de consequenties te trekken. Ook in oecumenisch opzicht is hier verantwoordelijkheid geboden: wat bij anderen mogelijk wordt, kunnen wij nauwelijks als absoluut onmogelijk blijven afwijzen. Ook Rome kan zich aan dit onderwerp van gesprek niet langer onttrekken.

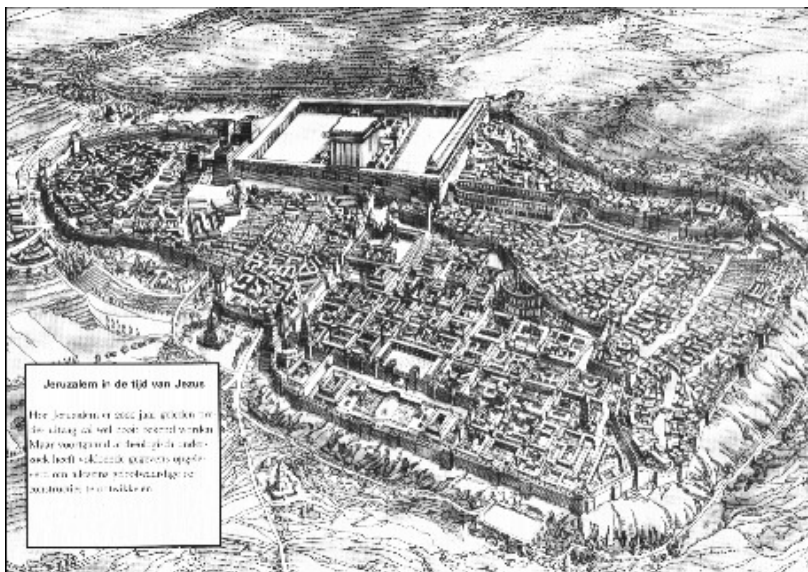
Tenslotte lijkt het ons langzamerhand ook een zaak van eenvoudige rechtvaardigheid. Zoveel werk wordt overal zo lang door vrouwen gedaan, dat ook de laatste consequenties getrokken moeten worden: biedt een vrouw die bekwaam is zich aan voor het ambt ('compleet'), dan dient ze met vreugde te worden begroet. Er kan dan een proces van samenwerking tot stand komen tussen mannelijke en vrouwelijke ambtsdragers waardoor de vreemdheid, geremdheid, weerstand zullen afnemen en het opbouwende vertrouwen over en weer zullen groeien. We menen, dat het hier gaat om een zaak die maar nauwelijks uitstel meer duldt.

(Ingezonden door Rinus Bal)

JEROESJALAJIEM SJEL ZAHAAV; HET LIED DAT EEN STAD VEROVERDE (deel 1)

Vanwege de lengte van dit artikel heeft de redactie van *Op de Hoogte* gevraagd of het in twee afleveringen gepubliceerd kon worden. Een beetje jammer, maar vooruit. Het artikel verschijnt direct in zijn geheel op de website, onder *Discussie*.

Ik heb iets met liederen. Misschien dat ik daarom in de liturgiegroep officieel de portefeuille “liederen” heb, al is niet helemaal duidelijk wat dat in de praktijk inhoudt. Maar het staat buiten kijf dat wat de liturgie betreft liederen mij in het bijzonder raken, in positieve en soms ook in negatieve zin.

Een tijd terug viel me plotseling op dat de hebreeuwse tekst van *Jeroesjalajiem sjel zahaav* nogal af leek te wijken van wat we in de Nederlandse vertaling zingen: *Jeroesjalajiem stad van God, wees voor de mensen een veilig huis, Jeroesjalajiem, stad van vrede, breng ons weer thuis*. Omdat dat maar bij om aandacht

bleef zeuren en mijn (modern) Hebreeuws niet echt goed is, moest het maar via de omweg van een Engelse vertaling die als letterlijk gepresenteerd werd:

*De berglucht is helder als wijn, / en de geur van
pijnboomen / wordt verspreid door de avondbries, / vol
van de klank van klokken
En terwijl boomen en stenen sluimeren, / slaapt,
gevangen in haar droom / de stad die eenzaam staat /
met in haar hart een muur*

Refrein: *Jeruzalem, gouden stad, koperen stad,
stralende stad, laat mij het klankbord zijn voor al
jouw liederen.*

*De spaarbekkens staan droog, / het marktplein is leeg
/ en niemand bezoekt de tempelberg / in de oude stad
In de grotten in de bergen / huilt de wind / en
niemand daalt via Jericho / de weg af naar de Dode
Zee (refr)*

*Als ik nu kom om jou te bezingen / en je met kransen
te bekronen, / ben ik de minste van de minste van je
kinderen / en de laatste dichter
Want jouw naam verschroeit de lippen / als de kus
van een Seraf. / Als ik jou vergeet, Jeruzalem, /
geheel van goud ... (refr)*

Er is ook nog een later toegevoegd vierde couplet:

*We zijn teruggekeerd naar de spaarbekkens / naar de
markt en het marktplein / de sjofar klinkt op het
tempelplein / in de Oude Stad
En in de grotten in de bergen / stralen duizend
zonnen. / We dalen weer via Jericho af / naar de
Dode Zee (refr)*

Dat lijkt volstrekt niet op het Nederlandse kerklied, met zijn *stad voor vriend en vreemde, huis om in te wonen, tafel om te eten en wereld zonder grenzen*. Wat is dit eigenlijk voor een lied?

In 1967 werd Naomi Sjemer, een bekende Israëlische dichteres, gevraagd om een lied te schrijven dat buiten mededinging gezongen zou worden op een jaarlijks songfestival, tijdens het tellen van de stemmen. Omdat het festival plaatsvond op Onafhankelijkheidsdag, 15 mei, had Teddy Kollek, de burgemeester van Jeruzalem, gevraagd of de liederen over Jeruzalem konden gaan. Sjemer vroeg zich af of ze dat wel aankon, een lied over zo'n beladen onderwerp als Jeruzalem, maar ging toch akkoord. Het kostte haar de nodige moeite, maar uiteindelijk kwam ze met een eerste versie, de huidige coupletten een en drie. Een vriendin merkte op dat de Oude Stad, waar haar vader nog steeds van droomde, en die sinds de onafhankelijkheid in 1948 ontoegankelijk was geworden voor de Israëli's, er wel erg bekaaid van af kwam. Daarop voegde Sjemer het tweede couplet toe. Toen dit lied op 15 mei gezongen werd, was het een doorslaand succes. Bij de prijsuitreiking riepen mensen dat ze *Jeroesjalajiem sjel zahaav* nog een keer wilden horen, wat gebeurde.

In die dagen was de militaire toestand explosief. Op diezelfde dag, 15 mei 1967, sloot Gamal Abdel Nasser, de toenmalige president van Egypte, de Straat van Tiran af voor schepen onder Israëlische vlag, die daardoor de Indische Oceaan niet meer konden bereiken. Ook besloot Nasser dat de VN-vredesmacht, die zich op Egyptisch grondgebied bevond als buffermacht na de Suez-crisis, niet langer kon blijven. Egypte trok troepen samen aan de Israëliisch-Egyptische grens. Nasser riep vervolgens op tot gezamenlijke Arabische actie tegen Israël en Israël bereidde zich voor op een directe confrontatie en mobiliseerde alle reservisten. Politieke onderhandelingen hadden geen concrete resultaten en op 5 juni opende Israël de vijandelijkheden. De Zesdaagse Oorlog

was begonnen. Al deze tijd was *Jeroesjalajiem sjel zahaav*, de onofficiële winnaar van het festival, op de Israëlische radio te horen geweest en ongekend populair geworden, ook bij de soldaten.

In het begin ging de strijd alleen tussen Israël en Egypte, maar Nasser slaagde erin ook Jordanië en Syrië in de strijd te betrekken. Jordanië opende het vuur op het Israëlische deel van Jeruzalem. Israël beantwoordde het vuur, omsingelde de Jordaanse troepen en trok op 7 juni Oost-Jeruzalem binnen. Tanks en pantserwagens waren beplakt met de leus “*Jeroesjalajiem sjel zahaav*”. Er was een live radioverslag van de inname van Oost-Jeruzalem en de Tempelberg, en toen het bericht kwam dat de stad helemaal in Israëlische handen was, inclusief de Tempelberg, was op de radio te horen hoe soldaten *Jeroesjalajiem sjel zahaav* zongen. Naomi Sjemer, die naar het Egyptische front was getrokken om de troepen daar moreel te ondersteunen, hoorde dit met tranen in de ogen op de radio. En dwars door de emotie van het moment realiseerde ze zich in een flits: ik moet mijn lied een nieuw einde geven, anders maakt iemand anders het. Die avond zong ze het lied, inclusief het vierde couplet, voor de soldaten aan het Egyptische front.

Wat een verhaal! Maar zijn we nu niet erg ver weggeraakt van “stad van vrede” en “wereld zonder grenzen”? Daarover meer in het tweede deel van dit verhaal.

Karel Peijnenborg

VERSLAG LEESGROEP 23 APRIL 2008-04-25

De gekozen roman *Boetekleed* van Ian McEwan gaf, zoals zovele romans die we lezen, aanleiding tot uitgebreide vergelijking van leeservaringen. In de eerste plaats waren we het eens over wat de

kern van de roman vormde: een psychologische studie van een creatief meisje, later jonge, en nog veel later oude vrouw (met dreigende vasculaire dementie) en de effecten van een egocentrische onbezonnen daad toen ze dertien jaar oud was. Ze is eigenlijk nauwelijks opgevoed als nakomertje in een bijzonder welgesteld gezin met drie kinderen: oudste zoon (Leon, 25), daarna dochter Cecilia (22) en zichzelf Briony (13). Haar vader werkt op het Ministerie in Londen en is nooit thuis op zijn landgoed en Mamma (Emily) ligt meestal te bed met migraine. Briony leeft in een fantasiewereld en schrijft die op in verhalen. Ze heeft voor de komst van een nicht (Lola, 15) en een tweeling jongetjes van 9 of 10 jaar voor de verandering een door hen op te voeren toneelstuk geschreven. De logees komen tegen hun zin bij tante Emily in huis vanwege een dreigende scheiding van hun ouders. Na hun aankomst verschijnt ook Leon met een vriend, Paul Marshall, die miljoenen verdient met de productie van chocolade. Het toneelstuk waarin Briony haar vroegrijpe mening legt dat een huwelijk op gezond verstand dient te stoelen, wordt uiteindelijk niet opgevoerd tot woede van Briony. Lola krijgt de aandacht van Paul Marshall en als tijdens het avondmaal de tweeling wegloopt uit pure frustratie en heimwee en een zoektocht door het park rond het huis wordt georganiseerd, gebeurt er in het donker 'iets' tussen haar (Lola) en Paul Marshall. Briony ziet dit en haar verhitte brein, dat ook al een vrijscène tussen haar zus Cecilia en een protegé van haar vader, Robbie, in de bibliotheek heeft gezien, maakt dat ze Robbie van aanranding van Lola beschuldigt. Ze is er niet zeker van maar overreedt zichzelf dat hij het geweest moet zijn. Lola, die stiekem weg is van Paul Marshall, spreekt Briony niet tegen. Gevolg is dat Robbie voor vijf jaar achter de tralies belandt. Inmiddels breekt de oorlog uit en we ontmoeten in het tweede deel van de roman de voor dienstplicht vervroegd vrijgelaten Robbie met de rest van het Britse leger op terugtocht richting Duinkerken in 1940. De beschrijving van hoe Robbie deze tocht beleeft greep ons allemaal erg aan. Robbie wordt op de been gehouden door zijn liefde voor

Cecilia en bereikt inderdaad Engeland. Briony laat haar studie schieten (uit schuldgevoel?) en meldt zich aan als verpleegster in een Londens ziekenhuis om gewonden te verzorgen. Ze gaat onder schuldgevoelens gebukt, alhoewel sommigen van onze leesgroep daar niet van overtuigd waren. In ieder geval gaat ze op een vrije zaterdag naar Cecilia, na eerst het huwelijk van Lola met Paul Marshall heel uitdagend te hebben bijgewoond, en probeert het goed te maken met haar zus. Robbie blijkt inmiddels terug uit de oorlog bij Cecilia te wonen en vliegt Briony bijna aan. Hij dwingt haar een brief te schrijven aan haar ouders en een brief voor zijn advocaat waarin ze alles uitlegt en schuld bekent. We vinden Briony terug in het laatste deel als 77-jarige, na een succesvolle carrière als romannoteur en dan wordt duidelijk dat dit boek een dubbele bodem heeft. Er is door IanMcewan in deze roman al enige malen via de persoon van Briony getheoretiseerd over het schrijven van romans. Briony blijkt (als boetedoening of rechtvaardiging?) over de liefdesaffaire van Cecilia en Robbie en Lola en Paul en haar eigen onverantwoorde daad een boek geschreven te hebben dat niet kan worden gepubliceerd omdat bepaalde personen nog ‘in leven’ zijn. Toch krijgen we het idee dat we eigenlijk *dit* boek gelezen hebben. Het laatste hoofdstuk staat ook ineens in de ‘ik’-vorm (Briony), een ‘ik’ die de romanfiguren nog eens de revue laat passeren: de rijke weldoeners Marshall en de nog steeds fitte Lola (80), en dan ook de rest van haar familie tijdens het feest voor haar verjaardag in haar ouderlijk huis, nu een hotel met golfbaan. Ze heeft eerder een aantal keiharde romanversies geschreven van de Cecilia-Robbie affaire en haar rol er in, waarin de geliefden in de oorlog omkomen. Maar in haar laatste versie laat ze de geliefden niet sterven, want wat zou dat nu aan haar gemoedsrust hebben bijgedragen? Via het schrijven van een roman waarin de schrijver als een soort God aan de touwtjes trekt is het immers moeilijk boetedoen. Al wat je kunt doen is de romanfiguren jou niet laten vergeven, en dat is wat ze (Briony) doet.

Zo wordt dus een ten dele op feiten als briefwisselingen en verslagen gebaseerde roman, geschreven als een poging tot boetedoening door een fictionele figuur, een gefantaseerd liefdesverhaal dat als fictie gelezen zal worden, als het eenmaal wordt gepubliceerd. Ziedaar een perfecte dubbele bodem. De roman is er en geeft de lezer ruimschoots aanleiding om na te denken over hoe leugens de levens van anderen kunnen ruïneren.

Gerard Willems

VOOR U GELEZEN:

AUGUSTINUS' DE STAD VAN GOD, BOEK VI

Het zesde boek gebruikt Augustinus om diegenen te weerleggen en te onderwijzen die beweren dat de heidense goden niet omwille van het leven op aarde vereerd moeten worden, maar omwille van het leven dat na de dood zal komen. In de voorafgaande boeken heeft Augustinus al aangetoond dat geen enkele van de zwerm (de vertaling van 'turba', menigte) goden bij machte is om aan stervelingen sterfelijke heerschappij te geven. Zou dan één van die goden stervelingen onsterfelijk kunnen maken? Die goden verdeelt hij in de mindere (plebeii) en de meer aanzienlijke (proceres, rijzige statige), maar Augustinus maakt het zich in zoverre makkelijk dat hij niet de grote Olympische goden op de korrel neemt, maar de kleinere. Zo is Liber de god van de wijn, Vulcanus van het vuur Ceres van het brood, de nimfen van het water. Bij Ceres bijvoorbeeld, zegt Augustinus, hoeft men dus niet voor wijn aan te komen. Zou Ceres dan wel voor het eeuwig leven kunnen zorgen? "Al zou Fortuna Barbata de kaken van haar vereerders fraaier en aantrekkelijke stofferen, terwijl we haar misprijzers baardeloos of met een lelijke baard zouden zien..." geeft aardig de toon van het eerste hoofdstuk aan, met even later "men moet niet het eeuwige leven vragen aan Juventas" (de Jeugd) "die niet eens een baard kan geven."

Na het eerste hoofdstuk bespreekt Augustinus negen hoofdstukken lang *Antiquitates*, een verloren gegaan werk van de Romeinse geleerde Varro (116-27 v. Chr.) over de godsdienstige gebruiken in het oude Rome. We kennen van Varro wel een werk over de landbouw en over het Latijn, maar van *Antiquitates* zijn alleen citaten uit het werk van Augustinus bekend. Augustinus typeert het werk van Varro als niet mooi, maar wel geleerd. *Antiquitates* behandelt uitvoerig de mensen die handelen, de plaats waar dat gebeurt, de tijd waarop en wat de mensen bij dat handelen doen. Varro stelt dat eerst de steden en de staten zijn ontstaan en daarna pas de godsdienstige gebruiken evenals de schilder er eerder was dan het schilderij. Dat wordt door Augustinus onmiddellijk gepareerd met de uitspraak dat de ware godsdienst (*vera religio*) niet door een stad of een staat is ingesteld, maar de ware godsdienst heeft juist aan de hemelse stad vorm gegeven: “In waarheid wordt die (ware godsdienst) door de ware God, de gever van het eeuwig leven, in zijn ware vereerders gewekt en aan hen geleerd.” De laatste zin heeft in het Latijn 13 woorden waarvan drie keer een vorm van het bijvoeglijk naamwoord ‘*verus*’ (waar).

Varro onderscheidt drie soorten theologie: *theologia fabulosa*, *theologia naturalis* en *theologia civilis*. De *theologia fabulosa* wordt ook wel de mythische theologie genoemd. Die theologie wordt vooral door dichters gebruikt, ook waar het gaat om theaterstukken. De *theologia naturalis* is die van de filosofen en geleerden die zeggen dat de goden uit het vuur, uit getallen of uit atomen komen. De *theologia civilis* tenslotte “is die waarvan in de steden de burgers, met name de priesters op de hoogte moeten zijn en die ze dan in praktijk moeten brengen. Daaronder valt welke goden van staatswege vereerd behoren te worden en welke offers en heilige handelingen men moet verrichten.”

Augustinus noemt Varro van allen de meest scherpzinnige en zonder twijfel de geleerdste, maar (*tamen homo, non Deus*) toch een mens en niet God. Hij constateert dat Varro de onbenulligheden en de leugens van de *theologia fabulosa* wel

aantoont en met name als het gaat om de schandaligheden die dichters de goden op het toneel laten uithalen, maar dat hij geen consequenties trekt uit het naar zijn oordeel duidelijke verband dat er bestaat tussen de *theologia fabulosa* en de *theologia civilis*. Waarschijnlijk durfde Varro dat niet, maar rekende hij erop dat lezers met voldoende inzicht de juiste conclusie wel zouden trekken dat ook de *theologia civilis* klinkklare onzin is. De *theologia naturalis* verwerpt Augustinus ook: alles wat natuur heeft is nog niet God! Mens, dier, boom of steen: allemaal hebben ze een natuur, geen van allen is God. Hoofdstuk 9 gaat vervolgens over de functies van de individuele goden, ook weer net als in hoofdstuk 1 niet de grote Olympiërs. Een voorbeeld: “Wanneer man en vrouw met elkaar verbonden worden haalt men er de god Jugatinus bij. Laat dat nog aanvaardbaar zijn! Maar de bruid moet naar een huis worden gebracht: ook de god Domiducus wordt erbij gehaald.” Jugatinus komt van ‘iungere’ verbinden, Domiducus is gevormd van ‘domus’ huis en ‘ducere’ brengen. In hoofdstuk 10 en 11 komt de filosoof Seneca (14 v.Chr. – 65 n.Chr.) aan de orde. Ook hier is helaas sprake van een verloren gegaan werk: *Contra superstitiones*, tegen vormen van bijgeloof. Augustinus stemt in met het veroordelen door Seneca van de *theologia civilis*. Het is natuurlijk bespottelijk dat Romulus die zelf na zijn dood tot god is verheven de riviergod Tiberinus heeft uitgevonden. Seneca schrijft ook over de Joden en moet dan genoeg nemen met minder instemming van Augustinus. Seneca is tegen de sabbat omdat hij vindt dat de Joden daarmee het zevende deel van hun leven in ledigheid verdoen. “Het gebruik van dat misdadige volk heeft zich intussen zozeer verbreid dat het in alle landen ingang heeft gevonden. De overwonnenen hebben de overwinnaars wetten gegeven.!” Over de christenen schrijft Seneca noch in waarderende, noch in afkeurende zin. Augustinus eindigt boek VI met een samenvatting. De heidense goden zijn vals en kunnen dus niet het eeuwige leven geven. Ten overvloede zegt hij nog eens dat waar geluk (*felicitas*) voor een mens het grootste goed is, de godin *Felicitas* voor iedereen de

enige god zou moeten zijn, maar geluk is geen god of godin, maar de gave van een god. Dé God dus.

Boek VII behandelt enkele belangrijke goden. Daarbij komen we Varro weer tegen.

Chris Dijkhuis

VAN DE AMNESTYTAFEL

“Jullie kleine brieven en kaarten zijn als bommen”, aldus de actiecoördinator van Amnesty in Amsterdam. Het aanschrijven van autoriteiten is - nog steeds - Amnesty’s meest beproefd actiemiddel.

Op 8 juni a.s. komen wij weer met een brievenactie aan autoriteiten. Schrijf gevangenen vrij!!! Hoe vrij voelen wij onszelf? Wist U dat Amnesty een flexpool van vrijwilligers heeft? Dit zijn mensen die geen lid van Amnesty zijn en die zonder langdurige verplichting èèn activiteit op zich nemen. Als dat werk voltooid is, kiezen zij weer voor de vrijheid. Er zijn +/- 90 taken waaruit een keuze gemaakt kan worden. Maar welke taak past bij mij? Op www.amnesty.nl/wordactief zijn alle acties te vinden en daar staat ook on-line de test “wat past bij mij”. U vindt daar ook de festivalkalender.

Wij zijn al in actie voor de Boskapelviering in september met als thema: “Gevangen zijn”. Wij nemen daarbij als voorbeeld onze plaatsgenoot Titus Brandsma.

Het is nog vroeg, maar wij wensen iedereen een zonnige vakantie en gezond weer terug.

*Namens de Amnestygroep
Netty Kamerbeek*

KERK EN AMBT AAN DE BASIS

De brochure van de dominicanen over dit onderwerp heeft – zelfs internationaal – veel stof doen opwaaien. Dat bleek o.a. tijdens een bijeenkomst daarover op 10 november 2007 in de Amsterdamse Dominicuskerk. Gelovigen overal vandaan vroegen zich daar bezorgd af: “Hoe nu verder?”

Op 1 maart van dit jaar vond dit een vervolg in een druk bezette bijeenkomst van mensen voor de Gelderse regio. Deze had plaats in de Nijmeegse Boskapel.

In het kader van de hoofdvraag (“Waarheen met de lokale kerk?”) was er een aantal aanwezigen, die behoefte had aan *nadere informatie* over de brochure “Kerk en ambt”, zoals deze vorig jaar verschenen is.

Ad Willems O.P., één van de vier auteurs van het boekje, stelde zich beschikbaar om op deze vraag in te gaan.

Daartoe is er nu een leerhuisbijeenkomst georganiseerd op **24 juni 2008** op het bekende adres: **BOSKAPEL, Graafseweg 276 in Nijmegen.**

De samenkomst begint om 19.30 uur

Gaarne aanmelden bij Ans Metz, Prof.v.d.Heijdenstraat 36

6524 PX Nijmegen, 024-3228285, anna.metz@planet.nl

(ter bestrijding van de onkosten wordt ter plekke een kleine bijdrage gevraagd)

Anna Metz

